

Buren

‘Je begroet hen en je praat over het weer. Ik denk dat dit soort contact waardevol is. Het is als: ‘Ik weet wie je bent en waar je woont’.’^{[3]p.3381}

Inleiding

Mensen met verstandelijke beperkingen (VB) die professionele ondersteuning behoeven, woonden vroeger in grootschalige afgezonderde instellingen. Maar steeds meer mensen met VB wonen nu kleinschalig in de samenleving. Deze deïstitutionalisering leidt meestal tot goede uitkomsten ten gunste van vaardigheden en gedrag. Inclusie wordt veel beperkter gerealiseerd^[1, 2].

Het is interessant na te gaan wat de buurt van hun burens met VB vindt.

Doelstelling

In dit feitenoverzicht wordt nagegaan wat bekend is over de attitudes van buurtgenoten ten aanzien van hun burens met VB.

Methode

In de internationale databases CINAHL, ERIC, APA PsycARTICLES, APA PsycINFO, SocINDEX Psychology and Behavioral Sciences Collection en MEDLINE is gezocht naar teksten in academische tijdschriften met de volgende zoekopdracht:

- Titel: (intellectual* disabilit* or mental* retard* or learning disabilit* or developmental* disabil*) and (neighb*),
- Taal: Engels,
- Publicatieperiode: 2010-2020,
- Beschikbaarheid: online volledige tekst,
- Beoordeling: Peer reviewed.

Via bovenstaande zoekactie werden 10 artikelen gevonden. Op basis van de titel en samenvatting werden drie niet terzake relevante artikelen geëxcludeerd. Ze gingen over de invloed van buurtkenmerken op het risico op VB, de toegang tot algemene diensten en de relatie buurtkenmerken en gezondheidsperceptie. Vanuit NTZ (Nederlands Tijdschrift voor Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen) werd een artikel over sociale verbinding in de wijk toegevoegd.

Dit feitenoverzicht gaat dus over acht artikelen.

Resultaten

Belangrijke factoren voor het welslagen van inclusie zijn gepaste sociale afstand, wederkerigheid, betrouwbaarheid en gedeelde interesses. Ook is het gunstig wanneer men zich al vooraf enigszins met elkaar kan identificeren.

Bij buurschap zijn de rollen die burenen onderling hebben doorgaans helder, maar wel impliciet. Uit de bestudeerde onderzoeken blijkt dat mensen met VB minder bedreven zijn in gepaste sociale afstand, wederkerigheid en betrouwbaarheid. Zij begrijpen hun rol als burenen onvoldoende. Bovendien zijn gedeelde interesses maar beperkt aanwezig. Burenen begrijpen dat dit inherent is aan de verstandelijke beperkingen. Lichte overlast (bijvoorbeeld af en toe lawaai, onbegrepen gedrag) wordt meestal moeiteloos geaccepteerd of wordt met begeleiders besproken. Burenen neigen ernaar om burenhulp niet aan mensen met VB of hun begeleiders te vragen, maar aan andere burenen. Echter, wanneer incidenteel burenhulp nodig is, wordt die over en weer geboden.

Burenen houden graag gepaste sociale afstand, om teleurstellingen voor hun burenen met VB en henzelf voor te zijn. Ook speelt een rol dat het vaak gaat om groepen mensen met VB die in de buurt komen wonen. Zij worden vervolgens gezien als een aparte gemeenschap binnen de buurt.

Desondanks zijn er ook legio voorbeelden waar de inclusie in de buurt goed gaat, zoals vrijwilligerswerk zonder directe wederdiensten door zowel buurtgenoten als mensen met VB. Ook zijn er positieve ervaringen met diensten aan elkaar en deelname aan activiteiten in de buurt met wederzijds profijt.

Beschouwing

Opvallend is dat de artikelen over reacties van burenen op hun burenen met verstandelijke beperkingen alle uit Nederland komen. Waarschijnlijk is de zoekterm 'burenen' hier mede debet aan. De bredere term 'sociale inclusie' zou meer (buitenlandse) onderzoeken (ruim 100) hebben opgeleverd. Er is echter bewust gekozen voor zoeken op de term 'burenen'. Het voordeel nu is dat eventuele culturele verschillen tussen landen in dit overzicht geen rol spelen.

De insteek van geïntegreerde woonvormen was/is dat er ook sprake zou zijn van sociale inclusie. Dat valt in de praktijk tegen. Contacten tussen burenen in het algemeen zijn echter ook vaak oppervlakkig, wel met wederzijdse hulp wanneer dat nodig is. Dat is dus weinig anders bij burenen met VB.

De onderzoeken geven aan dat spontane, vluchtige contacten zonder dwang voor hechtere relaties ook als waardevol worden ervaren. Er is in die gevallen sprake van gepaste sociale afstand. Betrouwbaarheid, wederkerigheid en gedeelde interesses spelen dan nauwelijks een rol. Dergelijke contacten zijn bovendien behulpzaam om te weten wie er in de buurt wonen. Zo dragen zij ook bij aan lichte sociale controle, die de meesten zeer waarderen. En zulke contacten kunnen zomaar leiden tot hechtere relaties.

Voor meer sociale inclusie over en weer zijn gedeelde interesses, betrouwbaarheid en wederkerigheid essentieel. Activiteiten die daar rekening mee houden, hebben zeker kans van slagen.

Implicaties voor beleid

De sociale inclusie van mensen met verstandelijke beperkingen is maar beperkt gerealiseerd. Burenencontacten worden gewaardeerd, zolang deze oppervlakkig blijven en niet leiden tot opdringerigheid en schending van de privacy. Dat geldt doorgaans voor alle contacten met burenen, met of zonder verstandelijke beperkingen.

Er zijn uiteraard ook contacten die wel leiden tot diepgaander of frequenter contact, al dan niet op basis van wederkerigheid.

Bij activiteiten die sociale inclusie beogen te stimuleren moet rekening worden gehouden met wederkerigheid en met gedeelde interesses en betrouwbaarheid van alle participanten.

Referenties

1. Maaskant, M. (2019). *Deinstitutionalisering en verstandelijke beperkingen (Feitenoverzicht 8; <https://marianmaaskant.nl/feitenoverzichten.html>)*. Roermond: Marian Maaskant - Onderzoek&Advies.
2. Bredewold, F., M. Hermus, & M. Trappenburg. (2020). 'Living in the community' the pros and cons: A systematic literature review of the impact of deinstitutionalisation on people with intellectual and psychiatric disabilities. *Journal of Social Work, 20*(1), 83-116. doi: 10.1177/1468017318793620.
3. Bredewold, F., E. Tonkens, & M. Trappenburg. (2016). Urban encounters limited: The importance of built-in boundaries in contacts between people with intellectual or psychiatric disabilities and their neighbours. *Urban Studies, 53*(16), 3371-3387. doi: 10.1177/0042098015616895.
4. Brummel, A. (2019). Sociale verbinding in de wijk. *Nederlands Tijdschrift voor Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen 45*(1), 30-35.
5. Overmars-Marx, T., F. Thomése, M. Verdonshot, & H. Meininger. (2014). Advancing social inclusion in the neighbourhood for people with an intellectual disability: an exploration of the literature. *Disability & Society, 29*(2), 255-274. doi: 10.1080/09687599.2013.800469.
6. Overmars-Marx, T., B. Pepping, & F. Thomése. (2018). Living apart (or) together – neighbours' views and experiences on their relationships with neighbours with and without intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 31*(6), 1008-1020. doi: 10.1111/jar.12455.
7. Overmars-Marx, T., F. Thomése, & H. Meininger. (2019). Neighbourhood social inclusion from the perspective of people with intellectual disabilities: Relevant themes identified with the use of photovoice. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 32*(1), 82-93. doi: 10.1111/jar.12511.
8. Overmars-Marx, T., F. Thomése, & H. Meininger. (2017). Social inclusion in the neighbourhood and the professional role identity of group home staff members: views and experiences of staff regarding neighbourhood social inclusion of people with intellectual disabilities. *Society, Health & Vulnerability, 8*(1), 1-N.PAG. doi: 10.1080/20021518.2017.1395676.
9. Van Alphen, L.M., A.J.M. Dijker, B.H.W. van den Borne, & L.M.G. Curfs. (2010). People with intellectual disability as neighbours: Towards understanding the mundane aspects of social integration. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 20*(5), 347-362. doi: 10.1002/casp.1042.
10. Van Alphen, L.M., A.J.M. Dijker, A.E.R. Bos, B.H.W. Borne, & L.M.G. Curfs. (2012). The influence of group size and stigma severity on social acceptance: The case of people with intellectual disability moving into neighbourhoods. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 22*(1), 38-49. doi: 10.1002/casp.1094.

Tabel 1: Overzicht van studies naar attitudes van buurtgenoten t.a.v. hun burens met VB; naar auteur(s), onderwerp, inhoud onderzoek en resultaten^A.

Auteur(s)	Onderwerp (land)	Inhoud onderzoek	Resultaten
Bredewold e.a. ^[3]	Beperkte stedelijke ontmoetingen: het belang van ingebouwde grenzen in contacten tussen mensen met VB of psychiatrische aandoeningen en hun buurtgenoten (Nederland).	<p>Vragenlijsten in twee Zwolse wijken (lage en hoge sociaaleconomische status); mensen met en zonder VB/P* (respons resp. 65/143 personen en 319/2949 huishoudens).</p> <p>Diepte-interviews: 22 personen met P, 25 met VB, 24 buurtgenoten (BG), 23 zorgverleners (ZV).</p> <p>Observaties bij vier buurtprojecten vanuit een zorgorganisatie (wijkboerderij, eetcafé, open tuin, klussendienst).</p> <p>* psychiatrische aandoeningen</p>	<p>Sociale contacten hebben impliciete regels en rollen ten aanzien van o.a. gepaste sociale afstand houden en wederkerigheid. Ervaringen/vooroordelen zijn dat mensen met VB/P zich onvoldoende aan deze regels/rollen houden. Tweederde van de BG gaf via de vragenlijst aan geen mensen met VB/P te ontmoeten. De anderen gaven aan vaak negatieve ervaringen te hebben (misbruik, mislukte goede bedoelingen). De helft van de mensen VB/P hadden eveneens negatieve ervaringen in de buurt (intimidatie en uitbuiting).</p> <p>De goede ervaringen zijn in te delen in: ontmoetingen op straat, bij het uitlaten van de hond, in lokale winkels, bij de vier buurtprojecten (waar BG vooral klant zijn). Het eetcafé is het minst succesvolle buurtproject, omdat daar de meeste (impliciete) regels/rollen gelden, incl. tijd die men geacht wordt aanwezig te zijn. Contacten tussen mensen zonder en met beperkingen kan goed, zeker in situaties waar contacten oppervlakkig kunnen blijven, regels/rollen helder zijn en worden gerespecteerd.</p>

^A Voor de leesbaarheid wordt de term 'statistisch significant' niet steeds gebruikt. Wanneer gesproken wordt van 'verschillen' of soortgelijke termen zijn deze statistisch significant ($p < 0,05$). Bij de aanduiding 'geen verschillen' of soortgelijke termen zijn de gevonden verschillen niet statistisch significant.

<p>Brummel^[4]</p>	<p>Sociale verbinding in de wijk (Nederland).</p>	<p>Samenvatting van proefschrift (dus geen exacte data beschikbaar gesteld). Drie wijken in Nijmegen: 34 diepte-interviews met respondenten met lichte VB of met psychische aandoening (P); groepsinterviews met 27 buurtgenoten, actief in buurtgroepen (o.a. eet- en wandelgroepen, wijkplatforms); focusgroepen met 17 respondenten met/zonder LVB/P.</p>	<p>Respondenten met LVB/P hebben verschillende sociale rollen (geen/beperkt, actief, actief maar te weinig) en contacten. Buurtgroepen staan open voor sociale inclusie maar hun rol verschilt: geen rol, externe rol/informerend aan VB/P ('cliënten'), interne rol/actief betrekken van VB/P ('medeburgers'). Veel cliënten identificeren zich (onbewust) als cliënt, waardoor dubbele sociale uitsluiting: belemmerde participatie en ongelijkwaardige sociale netwerken. Kenmerk wijken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • typische volkswijk (vrnl. burenccontact): vooral externe rol in sociale inclusie; blijkt vooral belemmerend voor mensen met LVB; • anonieme wijk (vrnl. bewonersgroepencontact): vooral interne rol in sociale inclusie. <p>Negatieve ervaringen of ervaringen van genegeerd worden belemmeren sociale inclusie. Positieve sociale contacten/rollen bevorderen inclusie en talentontwikkeling.</p>
<p>Overmars e.a.^[5]</p>	<p>Bevorderen van sociale integratie in de buurt voor mensen met VB: een literatuurverkenning.</p>	<p>Literatuurstudie van 28 onderzoeken. Thema's: inclusie, participatie, betrokkenheid/zorg van samenleving, sociaal isolement en informeel netwerk.</p>	<p>Succes van inclusie is gerelateerd aan: vervulling van sociale rollen, erkenning als competent individu, betrouwbaar voor de wijk, behorend tot een sociaal netwerk. Falen is gerelateerd aan: gebrekkige conceptuele, praktische, sociale vaardigheden (o.a. lees- en rekenvaardigheden, fysieke integratie, wederkerigheid). De stimulans van informele netwerken en professionele ondersteuners is belangrijk voor sociale integratie. Ontmoetingsplaatsen en buurtactiviteiten faciliteren sociale integratie, waarbij een positieve houding van buurtgenoten belangrijk is. Het alleen oppervlakkige contact wordt gewaardeerd. Beleid om sociale integratie te stimuleren wordt vaak belemmerd door economische besluiten. Het betrekken van mensen met VB in beleidsvorming wordt dan ook aanbevolen.</p>

<p>Overmars e.a.^[6]</p>	<p>Apart of samen leven - de opvattingen en ervaringen van buren over hun relaties met buren met en zonder VB (Nederland).</p>	<p>Semi-gestructureerde interviews met 29 buren (26 huishoudens) van mensen met VB van acht groepswoningen in twee wijken.</p>	<p>De volgende thema's kwamen aan de orde:</p> <ul style="list-style-type: none"> • buurschap: in drie niveaus beleefd: nog steeds nabij, afnemend, buitenstaander; aanwezigheid van buurtgenoten met VB wordt als normaal beschouwd, • sociale contacten: verenigingen en buurthuis faciliteren sociale contacten; aanwezigheid aldaar van buren met VB is zeer beperkt, wel in winkels en het café omdat zij daar werken, • ontmoetingen: oppervlakkige ontmoetingen worden gewaardeerd, maar structureel een praatje moeten maken en nieuwsgierigheid niet, • vooropgezette contacten en verwachtingen: kennismaking met nieuwkomers wordt op prijs gesteld; buren met VB zijn welkom bij buurtactiviteiten, maar worden niet altijd uitgenodigd (meestal onopzettelijk); bij gedeelde interesses wordt eerder contact gezocht, maar verplichtingen daarna worden niet op prijs gesteld, • wederzijdse hulp: in noodgevallen is burenhulp essentieel en vanzelfsprekend; af en toe helpen is eveneens gewild, maar mag niet leiden tot verwachtingen voor structurele hulp; hulp vragen aan mensen met VB wordt niet overwogen; wederkerigheid van mensen met VB wordt niet verwacht, • sociale controle vs. privacy: sociale controle wordt gewaardeerd, maar mag niet leiden tot inbreuk op privacy; letten op buren met VB wordt als vanzelfsprekend benoemd, • overlast: er wordt weinig ernstig overlast ervaren door de buren met VB (soms geluidsoverlast, schreeuwen), stereotype licht storend gedrag wordt al snel niet meer als zodanig ervaren; ernstige overlast wordt meestal met de begeleiders besproken. <p>Er worden vier niveaus van buurschap onderscheiden: buitenstaander, oppervlakkige contacten, persoonlijk buurschap, gemeenschappelijk buurschap. →</p>
------------------------------------	--	--	---

			Contacten met buren met VB (diverse niveaus) worden door alle respondenten gewaardeerd en buren staan er open voor. Benadrukt wordt wel dat er wel een klik moet zijn.
Overmars e.a. ^[7]	Sociale integratie in de buurt vanuit het perspectief van mensen met VB: relevante thema's aangetoond met het gebruik van fotovoice (Nederland).	18 mensen met VB uit drie wijken namen voor hen relevante foto's van hun buurt en bespraken deze in een individueel interview (fotovoice-onderzoek).	Deelnemers maakten gemiddeld 14 foto's. Zes thema's werden benoemd: <ul style="list-style-type: none"> • aantrekkelijkheid van/sfeer in de buurt: deelnemers, op een na, waarden de buurt, • sociale contacten: er werden nauwelijks foto's van mensen genomen, maar de contacten in de buurt worden als belangrijk ervaren; er zijn wel verschillen in aard en intensiteit, • activiteiten in de buurt: de meeste deelnemers participeren in activiteiten in de buurt, bv. sport, markt, kermis; twee deelnemers doen nergens aan mee, waarvan een dat wel zou willen, • sociale rollen: een aantal deelnemers werkt(e) met voldoening in de buurt en vervult ook andere rollen (bv. oppassen, dj in het café, grensrechter), • onafhankelijkheid: deelnemers benadrukken het belang van hun onafhankelijkheid en daardoor vrijheid; enkele deelnemers behoeven voor sommige activiteiten wel ondersteuning; een deelnemer is ontevreden over haar appartement, • herkenning: deelnemers vinden het fijn dat zij bekend zijn in de buurt en dat zij buurtgenoten kennen; twee deelnemers hebben deze ervaringen niet of nauwelijks.
Overmars e.a. ^[8]	Sociale inclusie in de buurt en de professionele rolidentiteit van professionele begeleiders in groepswoningen: opvattingen en ervaringen van begeleiders met betrekking tot sociale integratie in de buurt van mensen met VB (Nederland).	Semi-gestructureerde groepsinterviews met gemiddeld acht begeleiders van negen groepswoningen in drie wijken.	Enkele thema's die aan bod kwamen: <ul style="list-style-type: none"> • positieve en negatieve ervaringen omtrent buurtcontacten: begeleiders ervaren buurtcontacten wisselend. Over het algemeen zijn de contacten oppervlakkig. Lokale winkels met hun medewerkers zijn belangrijk omdat zo makkelijker contacten ontstaan. Contacten kunnen moeilijk verlopen omdat cliënten de sociale regels onvoldoende kennen/nakomen: ze claimen anderen te veel en komen afspraken →

			<p>onvoldoende na. Buurtgenoten komen wel naar open dagen, maar geven er weinig of geen vervolg aan. Er zijn echter ook voorbeelden van geslaagde individuele inclusie: cliënten doen mee aan activiteiten (sport, vrijwilliger) en buurtgenoten zetten zich in voor de groepswoning (bv. vervoer van cliënten),</p> <ul style="list-style-type: none"> • behoeften en competenties van cliënten: sommige cliënten hebben geen behoefte aan nog meer sociale contacten, andere willen juist wel meer (al dan niet met buurtgenoten). Begeleiders benoemen ook dat cliënten niet altijd de competenties hebben om contacten aan te gaan en onderhouden. Daar hebben ze veelal ondersteuning bij nodig, • opvattingen over de buurt(genoten): ervaringen zijn divers. Begeleiders vinden de buurt soms ongeschikt voor inclusie (bv. negatieve invloeden, (beperkte) mogelijkheden van buurtgenoten). Maar er zijn ook ervaringen met welkom voelen. Buurtgenoten zijn doorgaans minder geneigd om cliënten uit te nodigen bij wijkactiviteiten, terwijl dat andersom wel is. In enkele wijken is er in het algemeen weinig contact (drukke weg, veel verloop), • rol van begeleiders: de meeste begeleiders hebben een afwachtende houding ten aanzien van burencontakt. Vanuit de organisaties worden zij hiervoor ook weinig gefaciliteerd. Ze worden wel aangesproken bij incidenten. De frictie tussen informeren van de buurt over individuele cliënten ten aanzien van gedrag versus privacy wordt als lastig ervaren.
--	--	--	--

<p>Van Alphen e.a.^[9]</p>	<p>Mensen met VB als buren: naar het begrijpen van de alledaagse aspecten van sociale integratie (Nederland).</p>	<p>22 interviews met 30 buren van mensen met VB (groepswoonings) in 12 wijken.</p>	<p>Enkele thema's die aan bod kwamen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • buren kunnen wel benoemen wie in de groepshuizen wonen, maar kennen individuele cliënten nauwelijks, • contacten zijn vooral oppervlakkig; praatjes gebeuren vooral met begeleiders, omdat reacties van cliënten soms beperkt of onverwacht zijn; sommige begeleiders begroeten de buren niet, hetgeen als naar wordt ervaren, • burenhulp gebeurt vooral met andere buren, omdat wederkerigheid met hen als makkelijker wordt ervaren en het vaak om kleine diensten gaat, • hulp vragen aan mensen met VB of hun begeleiders wordt als lastiger ervaren gezien de beperkingen van cliënten, het claimen door cliënten, de taakstelling van begeleiders en mindere toegankelijkheid van de woningen, • burenlust komt in iedere buurt voor, maar mag geen continue overlast worden; doorgaans is er wel begrip voor afwijkend en ietwat storend gedrag van buren met VB, • klagen over overlast gebeurt vooral bij begeleiders, niet bij cliënten zelf; met klachten wordt nauwelijks iets gedaan of spelen na een tijd weer op, • respondenten onderschrijven dat mensen met VB geïntegreerd wonen, maar sommigen ervaren desondanks dat deze buren een aparte, gesloten groep in de wijk zijn.
--------------------------------------	---	--	---

<p>Van Alphen e.a.^[10]</p>	<p>De invloed van groeps grootte en mate van stigmatisering op sociale acceptatie: de casus van mensen met VB die naar de samenleving verhuizen (Nederland).</p>	<p>Online vragenlijst voorgelegd aan landelijk internet panel (N=426) over de acceptatie van burens met VB (fictief), met variatie in ernst van de VB (licht (LVB) vs. ernstig (EVB)), groeps grootte (4 vs. 12p).</p>	<p>Het gaat over fictieve situaties die aan het panel zijn voorgelegd. Burens met LVB worden eerder geaccepteerd dan burens met EVB; dat geldt ook voor kleinere groepen vs. grote groepen.* Verschillen in verwachte eigenschappen van burens met VB (o.a. gezellig, kwetsbaar) en eigen emoties (o.a. angst, boosheid):</p> <ul style="list-style-type: none"> • bij 6/7 variabelen aangetoond tussen grote groepen met EVB vs. kleine groepen met LVB, met positieve uitkomsten voor de laatste groep (geen verschillen t.a.v. gezellig), • bij 2/7 variabelen aangetoond tussen grote groepen LVB en kleine groepen EVB (laatste groep: kwetsbaarder, onvoorspelbaarder). <p>*de verschillen in scores zijn vaak klein.</p>
---------------------------------------	--	--	--